

APLICAREA DREPTURILOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ÎN LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ

dr. Dorian CHIROȘCA,
Universitatea de Stat din Moldova

Dreptul de proprietate intelectuală reprezintă una dintre cele mai noi diviziuni ale dreptului, care a evoluat spectaculos începând cu secolul XX, dovadă fiind numărul mare de convenții și tratate semnate de statele lumii în această perioadă, precum și numeroasele directive comunitare adoptate recent.

Potrivit art. 2 (viii) al Convenției privind instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI), drepturile de proprietate intelectuală includ drepturile legate de operele literare, artistice și științifice, interpretările artiștilor interpreți și/sau executanți, fonogramele și emisiunile radiodifuziunii, invențiile din toate domeniile activității umane, descoperirile științifice, desenele și modelele industriale, mărcile de fabrică, de comerț și de serviciu, precum și numele comerciale și denumirile comerciale, protecția împotriva concurenței neloiale; orice alte drepturi aferente activității intelectuale în domeniile: industrial, științific, literar și artistic.

În sens larg, proprietatea intelectuală (PI) include drepturile legale ce rezultă din activitatea intelectuală a omului în domeniul industriei, artelor, literaturii și științei.

În mod tradițional, dreptul de proprietate intelectuală cuprinde două instituții:

- a) dreptul de autor și drepturile conexe;
- b) dreptul de proprietate industrială, care include protecția invențiilor, desenelor și modelelor industriale, precum și protecția unor interese comerciale, cum sunt mijloacele de individualizare a participanților la circuitul civil și a produselor și serviciilor lor.

Deși actualmente domeniul dreptului de proprietate intelectuală este bine reglementat atât pe plan național, cât și internațional, el continuă să fie grav afectat de diversele încălcări ale drepturilor autorilor și titularilor de drepturi, cărora li se aduc prejudicii morale și materiale considerabile. De asemenea, aceste încălcări afectează serios economia țărilor în cauză, lipsindu-le de taxele și impozitele ce trebuie să ajungă în buget. Nu mai puțin este prejudiciată și cultura societății, „deoarece istoria, experiența statelor dezvoltate demonstrează că există o legătură directă, incontestabilă, între

protecția drepturilor creatorilor de opere ale spiritului și nivelul de dezvoltare a unei țări, că nivelul ridicat de protecție este de natură a încuraja actul de creație, iar creșterea numărului creațiilor face ca utilizările auxiliare ale acestora în industria tipăriturilor, spectacolelor, înregistrărilor audiovizuale să fie tot mai numeroase”¹.

După cum menționează același autor, „dreptul de proprietate intelectuală se confruntă astăzi cu două probleme care au consecințe importante pentru protecția proprietății intelectuale în general și a drepturilor de autor în particular: prima este aceea a importanței economice în creștere a creațiilor intelectuale ca bunuri (imateriale) ce fac obiectul unui comerț internațional din ce în ce mai profitabil (de menționat că unul dintre cei mai bogați oameni din lume este fondatorul companiei Microsoft Bill Gates); a doua este aceea a progresului mijloacelor tehnologice servind la creșterea, stocarea, reproducerea și transmiterea creațiilor intelectuale, care fac extrem de dificil controlul utilizării operelor și care, paradoxal, reprezintă un factor favorizant și pentru fenomenul reproducerii și utilizării neautorizate, pe scară largă a operelor, cunoscut sub numele de „piraterie”².

Pentru a desemna actele de încălcare a drepturilor de proprietate intelectuală, în literatura de specialitate, precum și în actele normative naționale și internaționale, se folosesc termenii de „piraterie” și „contrafacere”.

Tradițional, termenul de „piraterie” este asociat cu încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe care se referă la reproducerea și difuzarea neautorizată, prin diferite mijloace și forme a operelor de artă, literatură sau știință.

Termenul de „contrafacere” se utilizează pentru a identifica încălcarea drepturilor generate de un titlu de protecție acordat prin înregistrarea obiectelor de proprietate industrială. Prin contrafacere se urmărește scopul de a imita un produs, creându-se impresia că este original și provine de la un fabricant sau comerciant original. Exemple clasice de mărfuri contrafăcute, mai frecvent întâlnite în piețele și buticurile din Republica Moldova, sunt cele purtând însemnele firmelor PUMA, ADIDAS, LUIS VUITTON și altele.

Încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală este un subiect care se bucură de o maximă atenție, figurând frecvent pe agenda diferitelor întruniri organizate atât la nivel internațional, cât și regional sau național. De menționat faptul că reprimarea activităților de piraterie și contrafacere pe plan internațional constituie una dintre cele mai importante activități elaborate și promovate de Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale.

Fenomenul încălcării drepturilor de proprietate intelectuală a fost luat în discuție, pentru prima dată, în cadrul conferinței diplomatice convocate la Paris în anul 1883, finalizate prin semnarea Convenției de la Paris privind protecția proprietății industriale. Printre altele, art. 9 al Convenției stipulează că „orice produs care poartă în mod ilicit o marcă de fabrică sau de comerț sau un nume comercial va fi sechestrat la importul său în acele țări ale Uniunii în care această marcă sau acest nume comercial are dreptul la protecție legală. Sechestrarea va fi de asemenea efectuată în țara în care a avut loc aplicarea ilicită sau în țările în care a fost importat produsul. Sechestrarea va fi efectuată la cererea

¹ Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu-Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe*, All Beck, București 2005, pag. 509

² *Ibidem*, pag. 509-510

procuraturii, a oricărei alte autorități competente, sau a unei părți interesate, persoană fizică sau juridică, în conformitate cu legislația internă a fiecărei țări.”

Un viciu deosebit de grav al comerțului îl reprezintă comiterea de către competitorii de pe piață a actelor de concurență neloială, adică săvârșirea unor acțiuni ce vin în contradicție cu bunele practici stabilite în comerț. Art. 10 ter al Convenției de la Paris obligă țările Uniunii să asigure cetățenilor săi o protecție efectivă împotriva concurenței neloiale. Conform articolului menționat, este calificat drept act de concurență neloială orice act de concurență contrară practicilor cinstite în materie industrială sau comercială. Trebuie sancționate în special:

1) orice fapte de natură să creeze, prin orice mijloc, o confuzie în raport cu întreprinderea, produsele, activitatea industrială sau comercială a unui concurent;

2) afirmațiile false, în exercitarea comerțului, de natură să discrediteze întreprinderea, produsele, activitatea industrială sau comercială a unui concurent;

3) indicațiile sau afirmațiile a căror folosire, în exercitarea comerțului, este susceptibilă să inducă publicul în eroare cu privire la natura, modul de fabricație, caracteristicile, aptitudinea de întrebuințare sau cantitatea mărfurilor.

În acest sens, țările Uniunii sunt obligate să le asigure cetățenilor celorlalte țări mijloace legale corespunzătoare pentru reprimarea eficace a faptelor enumerate.

Un alt congres, care s-a întrunit în 1886 la Berna, a pus bazele protecției internaționale a dreptului de autor prin semnarea Convenției de la Berna privind protecția operelor literare și artistice. Astfel, în art. 16 al Convenției a fost stipulat că „copiile ilegale ale unei opere vor fi supuse sechestrării în orice stat membru al Uniunii, pe teritoriul căruia opera se bucură de protecție legală. Aceste prevederi vor fi aplicate și în cazul reproducerilor care provin dintr-un stat în care opera nu este protejată sau a încetat să fie protejată”.

Convenția universală privind drepturile de autor, adoptată în 1952, la care este parte și Republica Moldova, stabilește în art. 2 că „fiecare stat contractant se obligă să ia toate măsurile pentru asigurarea unei protecții adecvate și efective a drepturilor autorului și a altor titulari de drepturi de autor asupra operelor literare, științifice și artistice, cum ar fi operele scrise, muzicale, dramatice și cinematografice, operele de pictură, grafică și sculptură”.

Protecția juridică a drepturilor interpreților, producătorilor de fonograme și a organizațiilor de difuziune pe plan internațional este asigurată de Convenția internațională pentru protecția artiștilor interpreți sau executanți, a producătorilor de fonograme și organismelor de radiodifuziune, adoptată la 26 octombrie 1961 la Roma, care identifică drepturile acestora și interzice valorificarea lor ilegală. După cum se menționează în literatura de specialitate, „prin piraterie se înțelege, în general, în domeniul drepturilor conexe, reproducerea fonogramelor prin orice mijloace corespunzătoare în vederea distribuției publice, precum și redifuzarea programului altuia, inclusiv prin satelit de radiodifuzare, fără autorizare, fixarea fără drept a unei interpretări sau execuții în direct la un concert sau la un program radiodifuzat ori televizat, ca și reproducerea și vânzarea unor asemenea fixări”.

Un alt tratat internațional care cere ca țările membre să garanteze proceduri legale de asigurare a drepturilor de proprietate intelectuală este Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS). Acesta face parte din acordul global de constituire a Organizației

Mondiale a Comerțului, rezultat din runda Uruguay (1995). Acordul în cauză reprezintă un salt semnificativ în legislația privind dreptul de proprietate intelectuală, partea a III-a a acestuia fiind dedicată integral aplicării drepturilor de proprietate intelectuală. Ce-i drept, reglementările convenționale nu sunt suficient de clare în ceea ce privește normele de aplicare a drepturilor.

Acordul TRIPS, în partea a III-a, identifică mijloacele de asigurare a respectării drepturilor de proprietate intelectuală, divizate în 5 secțiuni:

- 1) obligații generale;
- 2) proceduri și măsuri corective civile și administrative;
- 3) măsuri provizorii;
- 4) prevederi speciale privind măsurile întreprinse la frontieră;
- 5) proceduri penale.

Art. 41, secțiunea „Obligații generale”, al acordului TRIPS stabilește că țările membre vor acționa consecvent în vederea includerii în legislația lor a tuturor procedurilor necesare pentru asigurarea protecției drepturilor de proprietate intelectuală de o manieră care să permită combaterea eficientă a oricărui act ce ar aduce atingere acestor drepturi. Printre aceste măsuri se numără și cele corective rapide, menite să prevină orice eventuală încălcare, constituindu-se ca un mijloc de descurajare contra unor atingeri ulterioare aduse drepturilor de PI. Procedurile în cauză vor fi aplicate într-un mod care să permită evitarea creării unor obstacole în comerțul legitim și oferirea unei protecții sigure împotriva folosirii lor abuzive. Totodată, este necesar ca aceste proceduri să fie loiale și echitabile, să nu fie sofisticate sau costisitoare, să nu stabilească termene nerezonabile. Deciziile de bază vor fi, de regulă, scrise și bine motivate, fiind puse fără întârziere la dispoziția părților în cauză; ele se vor întemeia exclusiv pe elemente de probă, asupra cărora părțile au avut posibilitatea să fie ascultate. Părțile într-o cauză vor fi în drept să ceară revizuirea deciziilor administrative finale prin intermediul unei autorități judiciare.

În cadrul secțiunii secunde a Acordului TRIPS sunt formulate recomandările referitoare la procedurile și măsurile corective civile și administrative care urmează să fie aplicate, în speță: proceduri loiale și echitabile, elemente de probă, injoncțiuni, daune interese, alte măsuri corective care vizează, printre altele, distrugerea mărfurilor și a materialelor sau instrumentelor folosite, dreptul de informare, indemnizarea părâtului, aplicarea unor sancțiuni administrative.

Acordul TRIPS prevede unele măsuri provizorii care pot fi luate de autoritățile judiciare pentru a împiedica săvârșirea actelor ce aduc atingere drepturilor de proprietate intelectuală și, în special, pentru a împiedica introducerea în circuitele comerciale care țin de competența lor a mărfurilor, inclusiv a celor importate imediat după vămuire, și pentru a păstra elementele de probă pertinente referitoare la această virtuală atingere ce le-a fost adusă.

Acordul TRIPS prevede, de asemenea, anumite proceduri care ar permite deținătorului unui drept, atunci când are motive valabile de suspectare a unui import de mărfuri de marcă contrafăcute sau de mărfuri piratate ce aduc atingere dreptului de autor, să prezinte autorităților administrative sau judiciare competente o cerere scrisă pentru suspendarea punerii în liberă circulație de către autoritățile vamale a acestor mărfuri. Totodată, țările membre vor putea stabili procedurile corespunzătoare pentru a determina autoritățile vamale să suspende punerea în circulație a mărfurilor care

aduc atingere unor drepturi de proprietate intelectuală, fiind destinate exportului din teritoriul lor. În aceeași secțiune sunt incluse o serie de directive referitoare la: suspendarea punerii în circulație de către autoritățile vamale a mărfurilor, cerere, cauțiune sau garanție echivalentă, aviz de suspendare, durata suspendării, indemnizarea importatorului și a proprietarului mărfurilor, dreptul de inspecție și de informare, acțiune din oficiu, măsuri corective, importuri minimale.

În definitiv, statele membre vor fi obligate să prevadă proceduri penale și sancțiuni aplicabile cel puțin pentru actele deliberate de contrafacere a mărcilor de fabrică, comerț sau de piraterie, comise la scară comercială și care aduc atingere unui drept de autor. Sancțiunile vor include termene de privațiune de libertate sau amenzi suficient de mari ca să fie descurajatoare pentru infractori, la un nivel comparativ cu cele aplicate pentru delictе similare grave. În cazurile adecvate, sancțiunile posibile vor include și sechestrarea, confiscarea și distrugerea mărfurilor în cauză, precum și a tuturor materialelor și instrumentelor care au servit direct la comiterea delictului. Membrii vor putea prevedea proceduri penale și sancțiuni aplicabile și pentru celelalte acte care aduc atingere unor drepturi de proprietate intelectuală, în special pentru cele comise în mod deliberat și la scară comercială.

Imposibilitatea de a obține, după anul 1970, o revizuire a Convenției de la Berna privind protecția operelor literare și artistice și evoluția fulminantă a tehnicii de reproducere și difuzare a operelor de artă, literatură sau știință a determinat OMPI să caute diferite căi de soluționare a acestor probleme, în special a chestiunilor care țin de valorificarea operelor în format digital. Astfel, la 20 decembrie 1996 au fost semnate două tratate OMPI, unul venind să completeze Convenția de la Berna, și anume Tratatul OMPI privind dreptul de autor, și altul completând Convenția de la Roma – Tratatul OMPI privind interpretările, execuțiile și fonogramele. Importanța majoră a acestor tratate rezidă în posibilitatea acordată autorilor, artiștilor executanți, producătorilor de fonograme și organizațiilor de difuziune de a dispune de dreptul la comunicare, pentru o informare generală, a operei, interpretării, fonogramei, emisiunii, organizației de difuziune, astfel încât reprezentanții publicului, la alegerea lor personală, să poată avea acces la opera lor din orice loc și în orice timp, adică dreptul la comunicarea publică în regim interactiv, inclusiv prin Internet.

O novație în legislația privind dreptul de autor și drepturile conexe din cadrul acestor două tratate o constituie normele care susțin necesitatea de a prevedea o protecție juridică corespunzătoare, precum și sancțiuni juridice eficiente împotriva neutralizării măsurilor tehnice folosite de autori pentru exercitarea drepturilor asupra creațiilor lor, aceste măsuri conducând la diminuarea actelor ce n-au fost autorizate de autorii respectivi și nici permise de lege. De menționat că părțile contractante trebuie să prevadă sancțiuni juridice eficiente împotriva oricărei persoane care comite, cu știință sau fără de știință, acte de încălcare a dreptului de autor și drepturilor conexe. De asemenea, trebuie prevăzute sancțiuni civile pentru actele ilegale care implică, permit, facilitează sau disimulează o atingere a unui drept prin suprimarea sau modificarea oricărei informații privind regimul drepturilor de autor. Persoanele care, nefiind abilitate, prezintă sub formă electronică, distribuie sau importă în scopul distribuirii, radiodifuzează sau comunică către public opere, interpretări, fonograme, emisiuni sau exemplarele acestora, cunoscând faptul că creațiile respective au fost suprimate sau modificate fără autorizație, urmează să fie sancționate adecvat.

REZUMAT

Deși actualmente domeniul dreptului de proprietate intelectuală este bine reglementat atât pe plan național, cât și internațional, el continuă să fie grav afectat de diversele încălcări ale drepturilor autorilor și titularilor de drepturi, cărora li se aduc prejudicii morale și materiale considerabile. Aceste încălcări afectează serios atât economia țărilor în cauză, lipsindu-le de taxele și impozitele ce trebuie să ajungă în buget, cât și cultura societății date, deoarece istoria, experiența statelor dezvoltate demonstrează că există o legătură directă, incontestabilă, între protecția drepturilor creatorilor de opere ale spiritului și nivelul de dezvoltare a unei țări.

ABSTRACT

Although intellectual property law is well-regulated today both nationally and internationally, it continues to be severely affected by various violations of the rights of authors and owners, receiving considerable moral and material damages. These violations seriously affect both the economy of those countries, depriving them of taxes which must reach the budget, and the culture of the given society, since history, the experience of developed countries shows that there is a direct, undeniable connection between the protection of rights of creators of works of the spirit and the level of development of a country.

РЕФЕРАТ

Хотя в настоящее время правоприменение интеллектуальной собственности хорошо регулируется как на национальном, так и на международном уровнях, оно по-прежнему серьезно страдает от различных нарушений прав авторов и обладателей охраняемых документов, которым причиняется значительный моральный вред и материальный ущерб. Эти нарушения наносят серьезный урон не только экономике разных стран, лишая их законных налогов и пошлин, но и их культуре, так как история и опыт развитых стран доказывает, что существует прямая и бесспорная связь между охраной прав авторов интеллектуальных продуктов и уровнем развития страны.